



WYROK W IMIENIU RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ

Dnia 27 lutego 2025 r.

Sąd Najwyższy w składzie:

SSN Dawid Miąsik (przewodniczący)

SSN Romualda Spyt

SSN Krzysztof Staryk (sprawozdawca)

w sprawie z odwołania M. M.
przeciwko Prezesowi Kasy Rolniczego Ubezpieczenia Społecznego
o emeryturę rolniczą,
po rozpoznaniu na posiedzeniu niejawnym w Izbie Pracy i Ubezpieczeń
Społecznych w dniu 27 lutego 2025 r.,
skargi kasacyjnej ubezpieczonego od wyroku Sądu Apelacyjnego w Łodzi
z dnia 24 kwietnia 2023 r., sygn. akt III AUa 649/22,

**uchyla zaskarżony wyrok i sprawę przekazuje Sądowi
Apelacyjnemu w Łodzi do ponownego rozpoznania i orzeczenia
o kosztach postępowania kasacyjnego.**

UZASADNIENIE

W decyzji Prezesa KRUS z dnia 18 stycznia 2021 r. odmówiono M. M. prawa do emerytury rolniczej, wskazując, że udowodnił on 24 lata, 3 miesiące i 18 dni ubezpieczenia w rolnictwie, zamiast wymaganych 25 lat. Organ rentowy nie

uwzględnił: a) okresów prowadzenia działalności gospodarczej, pracy zawodowej i wojska, ponieważ ubezpieczony urodził się po 31 grudnia 1948 r., b) okresu pracy w gospodarstwie rolnym rodziców od 1 stycznia 1969 r. do 25 grudnia 1969 r., ponieważ ubezpieczony nie miał wówczas ukończonych 16 lat, c) okresu pracy w gospodarstwie rolnym rodziców od 1 lipca 1977 r. do 31 grudnia 1977 r., ponieważ rodzice nie opłacali składek na Fundusz Ubezpieczeń Społecznych Rolników, d) okresu pracy w gospodarstwie rolnym rodziców od 1 stycznia 1983 r. do 25 grudnia 1986 r., ponieważ ubezpieczony nie podlegał ubezpieczeniu społecznemu rolników jako domownik.

Po rozpoznaniu odwołania M. M. przeciwko Prezesowi Kasy Rolniczego Ubezpieczenia Społecznego wyrokiem z dnia 25 marca 2022 r. Sąd Okręgowy w Płocku zmienił zaskarżoną odwołaniem ubezpieczonego decyzję z dnia 18 stycznia 2021 r. i przyznał M. M. prawo do emerytury rolniczej od dnia 1 stycznia 2021 r.

Sąd pierwszej instancji ustalił, że ubezpieczony (ur. [...] grudnia 1953 r.) w dniu 7 stycznia 2021 r. złożył wniosek o emeryturę rolniczą. Organ rentowy uwzględnił do ustalenia prawa do świadczenia następujące okresy: a) pracy w gospodarstwie rolnym rodziców po ukończeniu 16-tego roku życia: od 26 grudnia 1969 r. do 25 kwietnia 1974 r., od 13 kwietnia 1976 r. do 30 czerwca 1977 r. i od 1 stycznia 1978 r. do 31 grudnia 1982 r., b) ubezpieczenia społecznego rolników: od 1 stycznia 1987 r. do 31 grudnia 1989 r., od 1 stycznia 1991 r. do 30 czerwca 1997 r., od 1 stycznia 1999 r. do 30 czerwca 1999 r. i od 1 kwietnia 2000 r. do 31 grudnia 2003 r. Łącznie okres uwzględniony pierwotnie przez KRUS wyniósł 24 lata, 3 miesiące i 18 dni.

Na skutek wniesienia odwołania, organ rentowy zaliczył dodatkowo okres pracy w gospodarstwie rolnym rodziców od 1 lipca 1977 r. do 31 grudnia 1977 r., w związku z czym staż ubezpieczeniowy uległ zwiększeniu do 24 lat, 9 miesięcy i 18 dni.

W rejestrze gruntów obrębu K., gm. P., ojciec odwołującego się – F. M. - w latach 1964-1977 był wpisany, jako władający nieruchomością rolną o pow. 4,45 ha. W latach 1978-1981 wpisani byli F. M. i A. M., jako właściciele nieruchomości rolnej o pow. 6,85 ha, na podstawie aktu własności ziemi. Następnie matka skarżącego – A. M. - była wpisana w latach 1982-1986, jako właścicielka nieruchomości rolnej o

pow. 6,85 ha, na podstawie postanowienia Sądu. A. M. podlegała przepisom o Funduszu Emerytalnym Rolników od 1 stycznia 1977 r. do 31 grudnia 1982 r., a następnie kontynuowała ubezpieczenie od 1 stycznia 1983 r. do 31 grudnia 1988 r.

W księgach parafialnych Parafii p.w.[...] w M., w roku 1980 r., w związku ze ślubem odwołującego się, podając dane na temat daty i miejsca urodzin oraz chrztu, proboszcz wpisał, że skarżący urodził się [...]. w K., a chrzest odbył się [...]. w M..

Rodzice odwołującego się wielokrotnie mówili mu, że faktycznie urodził się [...] czerwca 1953 r., natomiast do urzędu zgłosili, jako datę jego urodzin, dzień [...] grudnia 1953 r. Odwołujący się ukończył szkołę podstawową 14 czerwca 1969 r. Po jej ukończeniu nie kontynuował nauki, pracował w gospodarstwie rolnym rodziców. W dniu 15 kwietnia 1986 r. została zawarta umowa dzierżawy między A. M. i M. M., na podstawie której A. M. wydzierżawiła M. M. grunty rolne o pow. 6,85 ha, na okres 5 lat. W umowie dzierżawy M. M. zobowiązał się świadczyć w tym czasie wszystkie zobowiązania pieniężne na rzecz państwa. Własnoręczność podpisów stron umowy została poświadczona przez notariusza. Umowa dzierżawy została zawarta w związku z ubieganiem się przez skarżącego o kredyt na zakup gęsi. W tym czasie odwołujący się zakupił ok. 1.000 sztuk gęsi do hodowli. Hodowlę gęsi prowadził w dzierżawionym od matki gospodarstwie rolnym. Razem z żoną i dziećmi mieszkał w tym gospodarstwie. Żona wraz z dziećmi we wrześniu 1987 r. przeprowadziła się do Ż., natomiast odwołujący się nadal prowadził gospodarstwo rolne w K.. W 1986 r. z gospodarstwa rolnego A. M. naliczana była składka osobowa od jednej osoby, ale nie można ustalić na kogo była wówczas naliczana. W rejestrze wymiarowym widnieje imię i nazwisko „A. M.” oraz informacja, że składka naliczana jest od jednej osoby, bez wskazania, o jaką osobę chodzi. W rejestrze nie umieszczano informacji o osobach, za które naliczana jest składka, także w odniesieniu do przypadków naliczania składki od kilku osób. Składkę od maja 1986 r. opłacał M. M..

W okresie od 27 czerwca 2009 r. do 24 grudnia 2020 r. M. M. był uprawniony do renty z tytułu niezdolności do pracy, a od 25 grudnia 2020 r. emerytury z systemu powszechnego. Wysokość emerytury zaliczkowej obliczona na podstawie art. 26 ustawy emerytalnej wyniosła 453,61 zł, a ponieważ była niższa od dotychczas wypłacanej renty, została podwyższona do kwoty tej renty i wyniosła miesięcznie

999,14 zł. Przy ustalaniu wysokości emerytury ZUS uwzględnił okresy: a) od 26 kwietnia 1974 r. do 12 kwietnia 1976 r. - służba wojskowa, b) od 1 stycznia 2004 r. do 31 grudnia 2008 r. - działalność gospodarcza, w tym od 1 maja 2008 r. do 31 grudnia 2008 r. zasiłek chorobowy i świadczenie rehabilitacyjne, c) od 1 stycznia 2009 r. do 26 czerwca 2009 r. - świadczenie rehabilitacyjne po ustaniu ubezpieczenia, d) od 4 listopada 2009 r. do 31 grudnia 2009 r. - zatrudnienie, w tym od 11 grudnia 2009 r. do 31 grudnia 2009 r. zasiłek chorobowy, e) od 16 lutego 2011 r. do 31 grudnia 2013 r. - zatrudnienie, f) od 16 stycznia 2014 r. do 31 grudnia 2014 r. - zatrudnienie, w tym od 3 grudnia 2014 r. do 30 grudnia 2014 r. zasiłek chorobowy, g) od 1 stycznia 2015 r. do 28 kwietnia 2016 r. - zatrudnienie, w tym zasiłki chorobowe: 19 marca 2015 r., 25 marca 2015 r. do 27 marca 2015 r., od 6 sierpnia 2015 r. do 31 sierpnia 2015 r., od 13 kwietnia 2016 r. do 28 kwietnia 2015 r., od 29 kwietnia 2016 r. do 12 września 2016 r., h) od 29 kwietnia 2016 r. do 31 grudnia 2017 r. - zatrudnienie, w tym zasiłki chorobowe: od 10 stycznia 2017 r. do 20 lutego 2017 r. i od 3 sierpnia 2017 r. do 5 sierpnia 2017 r., i) od 1 stycznia 2018 r. do 24 grudnia 2020 r. - zatrudnienie, w tym zasiłek chorobowy od 28 kwietnia 2020 r. do 7 czerwca 2020 r.

Sąd Okręgowy uznał, że ubezpieczony posiada wystarczający staż emerytalny, albowiem dodatkowemu zaliczeniu powinien podlegać okres podlegania ubezpieczeniu społecznemu rolników indywidualnych i członków ich rodzin, od 1 maja do 31 grudnia 1986 r. Sąd pierwszej instancji staż ubezpieczeniowy chciał również poszerzyć o okres pracy w gospodarstwie rolnym rodziców po ukończeniu 16-tego roku życia, przed dniem 26 grudnia 1969 r. (gdy ubezpieczony ukończył 16 rok życia) o pół roku - do dnia 25 czerwca 1969 r.

W wyroku z dnia 24 kwietnia 2023 r., sygn. akt III AUa 649/22, Sąd Apelacyjny w Łodzi zmienił zaskarżony apelacją organu rentowego wyrok Sądu Okręgowego – Sądu Pracy i Ubezpieczeń Społecznych w Płocku z dnia 25 marca 2022 r., sygn. akt VI U 335/21, i oddalił odwołanie M. M.. Sąd drugiej instancji stwierdził, że ustalenia faktyczne zaskarżonego wyroku Sąd pierwszej były zasadniczo prawidłowe. Sąd pierwszej instancji dokonał jednak nieprawidłowej subsumpcji ustalonego stanu faktycznego i wywiódł z niego nielogiczne wnioski.

Sąd drugiej instancji wskazał, że odwołujący się domagał się zmiany decyzji rolniczego organu emerytalnego z dnia 18 stycznia 2021 r. (następnie zmienioną

nową decyzją z dnia 26 lutego 2021 r., w której organ uwzględnił część wniosków ubezpieczonego), odmawiającej mu przyznania prawa do emerytury rolniczej. Spór sprowadzał się do ustalenia, czy M. M. spełnił wszystkie przesłanki opisane w art. 19 ust. 1 pkt 2 w zw. z art. 20 ust. 1 pkt 1 ustawy z dnia 20 grudnia 1990 r. o ubezpieczeniu społecznym rolników - a więc, czy posiada 25 letni staż podlegania ubezpieczeniu rolniczemu.

Według Sądu drugiej instancji nie było podstaw do poszerzenia stażu ubezpieczeniowego finalnie przyjętego przez Sąd Okręgowy. W szczególności, nie sposób było zaliczyć okresu pracy w gospodarstwie rolnym rodziców od 25 czerwca 1969 r. do 26 grudnia 1969 r., ponieważ ubezpieczony nie miał wówczas ukończonych 16 lat. Data urodzenia ubezpieczonego wynika bezspornie z dokumentów aktu stanu cywilnego i bez uprzedniego przeprowadzenia postępowania o ich sprostowanie, nie ma możliwości ich podważania. Zakładając, że odwołujący się doprowadzi do sprostowania aktu urodzenia i modyfikacji swojej daty urodzin, może on ponownie wystąpić do KRUS o ustalenie prawa do emerytury rolniczej, domagając się doliczenia omawianego okresu. W obecnym stanie faktycznym jest to jednak niedopuszczalne.

Zdaniem Sądu drugiej instancji doliczeniu do stażu rolniczego ubezpieczenia odwołującego się nie powinien podlegać okres prowadzenia gospodarstwa rolnego od 1 maja do 31 grudnia 1986 r. Analiza przepisów ustawy o ubezpieczeniu społecznym rolników (art. 20 ust. 1 pkt 1 w zw. z art. 6 pkt 14) prowadzi do jednoznacznego wniosku, że zaliczeniu podlegają okresy podlegania ubezpieczeniu społecznemu rolników indywidualnych i członków ich rodzin w latach 1983-1990, za które opłacono przewidziane w odpowiednich przepisach składki na to ubezpieczenie, a ubezpieczony za sporny okres nie opłacił należnych składek. W spornym okresie, od 1 maja do 31 grudnia 1986 r., nie były odprowadzane składki na ubezpieczenie społeczne rolników na rzecz ubezpieczonego, lecz na rzecz jego matki – A. M., poprzedniej właścicielki gospodarstwa rolnego. Świadczą o tym nie tylko dowody z dokumentów, ale i zeznania samego ubezpieczonego, który na rozprawie w dniu 14 lipca 2021 r., informacyjnie podał, że od 1986 r. wydierżawił od mamy gospodarstwo rolne na 5 lat. Matka opłacała składki, on zaś zaczął opłacać je od stycznia 1987 r. Urząd Gminy w P., pismem z dnia 28 lipca 2021 r., wskazał, że „z rejestru

wymiarowego wyniku, iż w 1986 r. z gospodarstwa A. M. naliczona była składka osobowa od jednej osoby, ale gmina nie może ustalić na kogo była wówczas naliczona składka”. Według urzędu można przypuszczać, że skoro w rejestrze widnieje A. M., jako właściciel gospodarstwa rolnego, a składka naliczona była od jednej osoby, to prawdopodobnie od A. M.. Świadek K. M. na rozprawie w dniu 1 września 2021 r. zeznała zaś, że „na początku 1986 r. były nakazy zapłaty składki i na pewno były na teściową (A. M.), a potem nie była zgłaszana zmiana do Urzędu Gminy, chociaż od 1987 r. składka była już na męża” - czyli M. M.. Dalej zeznała, że małżonkowie opłacali wszystkie należności do gminy od kwietnia 1986 r., ale świadek nie wiedziała, na kogo były płacone, czy na jej męża, czy też teściową. Ubezpieczony na tym samym terminie rozprawy potwierdził swoje wcześniejsze wyjaśnienia i dodał, że nakaz zapłaty składki był na mamę i mogło być tak, że opłacał on składkę na nazwisko matki, zgodnie z nakazem. Wskazane dowody stanowią spójną i koherentną wersję wydarzeń - składki w całym 1986 r. były opłacane na rzecz matki ubezpieczonego. Ustalenia te dodatkowo potwierdził Zakład Ubezpieczeń Społecznych III Oddział w Warszawie pismem z dnia 9 września 2021 r., w którym podano, że okres od 15 kwietnia 1986 r. do 31 grudnia 1986 r. opłacania składek na ubezpieczenie społeczne rolników został uwzględniony do stażu emerytalnego A. M.. Pojedynczy okres składkowy nie może być zaliczony dwóm ubezpieczonym - skoro został zaliczony A. M., to nie mógł być ponownie zaliczony ubezpieczonemu.

Powyższy wyrok Sądu Apelacyjnego odwołujący się zaskarżył skargą kasacyjną. W skardze – opartej na pierwszej podstawie kasacyjnej z art. 398³ § 1 pkt 1 k.p.c. – zarzucono naruszenie następujących przepisów prawa materialnego:

1. art. 6 pkt 2 ustawy z dnia 20 grudnia 1990 r. o ubezpieczeniu społecznym rolników (Dz.U. z 2017 r., poz. 2336 ze zm.) w związku z art. 2 pkt 2 ustawy z dnia 14 grudnia 1982 r. o ubezpieczeniu społecznym rolników indywidualnych i członków ich rodzin (Dz.U. z 1989 r. Nr 24, poz. 133) przez ich niezastosowanie i nieuzupełnienie stażu emerytalnego skarżącego o okres pracy w gospodarstwie rolnym jako domownika, podczas gdy możliwe było zakwalifikowanie tego okresu do okresów podlegania ubezpieczeniu społecznemu rolników;

2. art. 19 ust. 1 pkt 2 w związku z art. 20 ust. 1 pkt 1 w związku z art. 1 ust. 1 i 2, art. 2 pkt 1, 2 i 4 ustawy z dnia 20 grudnia 1990 r. o ubezpieczeniu

społecznym rolników w związku z art. 3 ust. 1 i 15 ust. 2 pkt 3 ustawy z 14 grudnia 1982 r. o ubezpieczeniu społecznym rolników indywidualnych i członków ich rodzin przez błędną wykładnię i uznanie, że ww. przepisy nie będą miały w niniejszej sprawie zastosowania, podczas gdy okres od 1 maja 1986 r. do 31 grudnia 1986 r. należało zaliczyć do stażu ubezpieczeniowego skarżącego jako domownika, mimo nieopłacenia za niego składek za ten okres;

3. art. 19 ust. 1 pkt 2 w związku z art. 20 ust. 1 pkt 1 w związku z art. 1 ust. 1 i 2, art. 2 pkt 1, 2 i 4 ustawy z dnia 20 grudnia 1990 r. o ubezpieczeniu społecznym rolników w związku z art. 3 ust. 1 w związku z art. 15 ust. 2 pkt 3 ustawy z 14 grudnia 1982 r. przez ich niezastosowanie skutkujące uwzględnieniem apelacji organu rentowego od wyroku Sądu pierwszej instancji, podczas gdy skarżący spełnił wszelkie warunki do przyznania mu prawa do emerytury rolniczej od pierwszego dnia miesiąca, w którym został złożony wniosek o emeryturę;

Skarżący wniósł o uchylenie zaskarżonego wyroku Sądu Apelacyjnego w Łodzi w całości i oddalenie apelacji organu rentowego w całości oraz o zasądzenie kosztów postępowania, w tym postępowania kasacyjnego według norm prawem przepisanych.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje:

Skarga kasacyjna jest częściowo uzasadniona.

Zgodnie z art. 20 ust. 1 ustawy z dnia 20 grudnia 1990 r. o ubezpieczeniu społecznym rolników (aktualnie jednolity tekst: Dz.U. z 2025 r., poz. 197), do okresów ubezpieczenia wymaganych zgodnie z art. 19 ust. 1 pkt 2 i ust. 2 pkt 2 zalicza się okresy: 1) podlegania ubezpieczeniu społecznemu rolników indywidualnych i członków ich rodzin w latach 1983-1990; 2) prowadzenia gospodarstwa rolnego lub pracy w gospodarstwie rolnym, po ukończeniu 16. roku życia, przed dniem 1 stycznia 1983 r.; 3) od których zależy prawo do emerytury zgodnie z przepisami emerytalnymi. Natomiast art. 20 ust. 2 stanowi, że okresów, o których mowa w ust. 1, nie zalicza się do okresów ubezpieczenia, jeżeli zostały one zaliczone do okresów, od których zależy prawo do emerytury lub renty na podstawie odrębnych przepisów.

Pierwszy zarzut skargi kasacyjnej jest częściowo uzasadniony, ponieważ w zaskarżonym wyroku Sąd Apelacyjny analizował jedynie, czy wnioskodawca prowadził gospodarstwo rolne, natomiast nie analizował kwestii, czy wnioskodawca spełnił kryteria domownika (w kontekście decyzji Prezesa KRUS Sąd nie rozpoznał w przedstawionym zakresie istoty sprawy). Zarzut ten – mimo, że wspomina o „nieuzupełnieniu stażu emerytalnego skarżącego o okres pracy w gospodarstwie rolnym jako domownika, podczas gdy możliwe było zakwalifikowanie tego okresu do okresów podlegania ubezpieczeniu społecznemu rolników” – nie określa, który dokładnie okres powinien być dodatkowo uwzględniony.

W tym kontekście przypomnieć należy, że w pierwotnej decyzji Prezesa KRUS odmówiono wnioskodawcy uwzględnienia do stażu emerytalnego zarówno okresu pracy w gospodarstwie rolnym rodziców od 1 stycznia 1969 r. do 25 grudnia 1969 r. (ponieważ ubezpieczony nie miał wówczas ukończonych 16 lat), okresu pracy w gospodarstwie rolnym rodziców od 1 lipca 1977 r. do 31 grudnia 1977 r. (ponieważ rodzice nie opłacali składek na Fundusz Ubezpieczeń Społecznych Rolników), jak i okresu pracy w gospodarstwie rolnym rodziców od 1 stycznia 1983 r. do 25 grudnia 1986 r. (ponieważ ubezpieczony nie podlegał ubezpieczeniu społecznemu rolników jako domownik).

Uznając, że ten zarzut skargi kasacyjnej dotyczy okresu pracy w gospodarstwie rolnym rodziców od 1 stycznia 1983 r. do 25 grudnia 1986 r., stwierdzić należy, że ocena tego zarzutu skargi kasacyjnej może być dokonana tylko w powiązaniu z drugim zarzutem skargi kasacyjnej.

W aspekcie drugiego zarzutu skargi kasacyjnej dotyczącego okresu od 1 maja 1986 r. do 31 grudnia 1986 r., prawo ubezpieczonego do emerytury rolniczej podlegało rozpoznaniu na podstawie art. 19 ust. 1 ustawy z dnia 20 grudnia 1990 r. o ubezpieczeniu społecznym rolników, zatem wymagało wykazania osiągnięcia wieku emerytalnego i okresów ubezpieczenia emerytalno-rentowego przez okres co najmniej 25 lat. Przy ustalaniu tego stażu emerytalnego zalicza się – stosownie do art. 20 cytowanej wyżej ustawy – w latach 1983 do 1990 okresy podlegania ubezpieczeniu społecznemu rolników indywidualnych i członków ich rodzin.

Obowiązująca do 31 grudnia 1990 r. ustawa z dnia 14 grudnia 1982 r. o ubezpieczeniu społecznym rolników indywidualnych i członków ich rodzin (Dz.U. z

1982 r. Nr 40, poz. 268 ze zm.) w art. 1 ust. 1 i 2 stanowiła, że ubezpieczenie społeczne rolników indywidualnych, zwane dalej "ubezpieczeniem", obejmuje rolników prowadzących gospodarstwa rolne; ubezpieczenie obejmuje również domowników pracujących w gospodarstwie rolnym. Natomiast art. 2 określał, że przez użyte w ustawie określenie: 1) rolnik - rozumie się osobę: a) prowadzącą gospodarstwo rolne lub dział specjalny samodzielnie albo w charakterze współwłaściciela (współposiadacza) na gruntach stanowiących jej własność lub będących w jej posiadaniu, b) małżonka rolnika; przez domowników - rozumie się członków rodziny rolnika i inne osoby pracujące w gospodarstwie rolnym, jeżeli pozostają we wspólnym gospodarstwie domowym z rolnikiem, ukończyły 16 lat, nie podlegają obowiązkowi ubezpieczenia na podstawie innych przepisów, a ponadto praca w gospodarstwie rolnym stanowi ich główne źródło utrzymania.

Dodatkowo § 2 rozporządzenia Rady Ministrów z dnia 28 marca 1983 r. w sprawie wykonania niektórych przepisów ustawy o ubezpieczeniu społecznym rolników indywidualnych i członków ich rodzin, który również obowiązywał do dnia 31 grudnia 1990 r., między innymi stanowił, że domownik pozostawał z rolnikiem we wspólnym gospodarstwie domowym, jeżeli zamieszkiwał na terenie gospodarstwa rolnego prowadzonego przez rolnika lub w bezpośrednim jego sąsiedztwie; praca domownika w gospodarstwie rolnym nie stanowiła głównego źródła utrzymania, jeżeli domownik kształcił się w szkole ponadpodstawowej lub wyższej.

Relevantne znaczenie ma § 27 tego rozporządzenia Rady Ministrów z dnia 28 marca 1983 r. w sprawie wykonania niektórych przepisów ustawy o ubezpieczeniu społecznym rolników indywidualnych i członków ich rodzin, z którego wynika, że rolnik ma obowiązek zapłaty składek na ubezpieczenie społeczne zarówno za siebie, jak i za małżonka i domowników.

Rozporządzenie Rady Ministrów z dnia 19 grudnia 1983 r. w sprawie wysokości składki na Fundusz Ubezpieczenia Społecznego Rolników, wydane na podstawie art. 43 ust. 3 pkt 1 ustawy z dnia 14 grudnia 1982 r. o ubezpieczeniu społecznym rolników indywidualnych i członków ich rodzin, określiło w § 1 między innymi, że składka na Fundusz Ubezpieczenia Społecznego Rolników wynosi rocznie 1.600 zł od każdego ubezpieczonego (pkt 1). Rozporządzenie to weszło w

życie z dniem 1 stycznia 1984 r. i zobowiązywało rolnika do zapłaty składki również za domownika.

Z ustaleń zaskarżonego wyroku wynika, że w 1986 r. została zapłacona składka bez adnotacji kogo dotyczy, a ponieważ składka na Fundusz Ubezpieczenia Społecznego Rolników w spornym okresie została zapłacona na nazwisko matki wnioskodawcy, przyjęto, że dotyczy ona tej osoby, która jednak w pewnych okresach podlegała również ubezpieczeniom społecznym w ZUS oraz zamieszkiwała poza terenem gospodarstwa rolnego (kwestie ta nie zostały precyzyjnie ustalone), co mogło prowokować kontrowersje, czy została zapłacona składka za domownika.

Zgodnie z treścią art. 6 pkt 14 ustawy z dnia 20 grudnia 1990 r. o ubezpieczeniu społecznym rolników, przez okresy podlegania określone ubezpieczeniu społecznemu rozumie się tylko takie okresy, za które opłacono przewidziane w odpowiednich przepisach składki na to ubezpieczenie, chyba że w myśl tych przepisów nie istniał obowiązek opłacania składek. Niewątpliwie po 1 stycznia 1983 r. istniał obowiązek zapłaty składki za domownika.

W ocenie Sądu Najwyższego wykładnia art. 20 ust. 1 ustawy z dnia 20 grudnia 1990 r. o ubezpieczeniu społecznym rolników w związku z art. 6 pkt 14 tej ustawy prowadzi do konkluzji, że – co do zasady - do wymaganych do nabycia prawa do emerytury rolniczej okresów ubezpieczenia zalicza się okresy podlegania ubezpieczeniu społecznemu rolników indywidualnych i członków ich rodzin w latach 1983-1990, za które zostały zapłacone składki na Fundusz Ubezpieczenia Społecznego Rolników za konkretną osobę ubezpieczoną, w tym – za domownika rolnika.

Wobec jednoznaczności przytoczonych przepisów nie można uwzględnić zawartej w zarzutach skargi kasacyjnej sugestii, że „okres od 1 maja 1986 r. do 31 grudnia 1986 r. należało zaliczyć do stażu ubezpieczeniowego skarżącego jako domownika, mimo nieopłacenia za niego składek za ten okres”.

Konieczność zapłaty składek za domownika oraz wpływu opłacania składek na ubezpieczenie społeczne wynikała również z art. 15 ust. 2 ustawy z dnia 14 grudnia 1982 r. o ubezpieczeniu społecznym rolników indywidualnych i członków ich rodzin, w myśl którego emerytura przysługuje domownikowi, który spełnia łącznie następujące warunki: 1) osiągnął wiek emerytalny, 3) pracował w gospodarstwie

rolnym przez okres co najmniej 25 lat - mężczyzna i 20 lat - kobieta i za okres ten opłacone zostały składki na ubezpieczenie społeczne rolników.

Mając na względzie jednoznaczność przedstawionych wyżej przepisów za kontrowersyjne Sąd Najwyższy uznał stanowisko judykatury, przytoczone w uzasadnieniu skargi kasacyjnej, które sugerowało, że praca domownika ma samodzielne znaczenie jako tytuł ubezpieczenia, a niewykonanie przez rolnika obowiązku zgłoszenia domownika do ubezpieczenia społecznego rolników i nie zapłacenie obowiązkowych składek na ubezpieczenie społeczne nie powinno mieć znaczenia dla objęcia domownika ubezpieczeniem w aspekcie prawa do emerytury (por. wyrok Sądu Najwyższego z dnia 21 listopada 2017 r., I UK 448/16).

W wyroku Sądu Najwyższego z dnia 26 marca 2014 r., II UK 371/13, uznano, że niewykonanie przez rolnika obowiązku zgłoszenia domownika do ubezpieczenia społecznego rolników zgodnie z art. 37 ust. 1 ustawy z dnia 20 grudnia 1990 r. o ubezpieczeniu społecznym rolników w terminie 14 dni od dnia powstania prawa do ubezpieczenia społecznego domownika, nie pozbawia rolnika możliwości późniejszego zgłoszenia domownika do ubezpieczenia społecznego i zapłaty składek za domownika.

Rekapitulując ten fragment uzasadnienia, mimo że ubezpieczenie społeczne rolników następuje w przypadku domownika z mocy prawa po spełnieniu przedstawionych wyżej wymagań, to zaliczeniu do emerytury rolniczej podlega tylko taki okres ubezpieczenia społecznego domownika rolnika, za który zostały zapłacone wymagane składki na ubezpieczenie rolnicze, choćby zapłata nastąpiła w okresie późniejszym od wymaganego.

Sąd drugiej instancji skoncentrował się na ocenie, czy w spornym okresie wnioskodawca prowadził gospodarstwo rolne, natomiast nie analizował, czy ten okres można zaliczyć wnioskodawcy za rolniczego stażu emerytalnego jako okres pracy domownika, ani tego, czy pozostawał we wspólnym gospodarstwie domowym z rolnikiem (matką).

Przy ustaleniu prawa do emerytury uwzględnia się okresy pracy w gospodarstwie rolnym po ukończeniu 16 roku życia, w wymiarze przekraczającym połowę pełnego wymiaru czasu pracy (por. wyrok Sądu Najwyższego z dnia 19 grudnia 2000 r., II UKN 155/00).

W wyroku Sądu Najwyższego z dnia 12 grudnia 2019 r., I UK 314/18, przypomniano, że domownicy jako podmioty ubezpieczenia zostali po raz pierwszy uwzględnieni w art. 2 ust. 2 ustawy o ubezpieczeniu społecznym rolników indywidualnych, a następnie od dnia 1 stycznia 1990 r. w art. 6 ust. 2 ustawy o ubezpieczeniu społecznym rolników, definicje zawarte w tych przepisach służą zatem określeniu podmiotów ubezpieczenia rolniczego po dniu 1 stycznia 1983 r. W art. 17 ust. 1 pkt 1 ustawy o ubezpieczeniu społecznym rolników indywidualnych nie był wyłączony zbieg ubezpieczeń społecznych i nie wymagano, by praca w gospodarstwie rolnym stanowiła jedynie zajęcie. Od dnia 1 stycznia 1983 r., po tym jak wyraźnie zaznaczyło się rozdzielenie systemów ubezpieczenia pracowniczego i rolniczego, zastrzeżono w definicji domownika - jako warunek ubezpieczenia - niepodleganie obowiązkowi ubezpieczenia na podstawie innych przepisów (art. 2 ust. 2 ustawy o ubezpieczeniu społecznym rolników indywidualnych). Także w art. 6 ust. 1 ustawy o ubezpieczeniu społecznym rolników nie wyłączono zaliczania okresów z powodu podwójnego ubezpieczenia, lecz w art. 20 ust. 2 tej ustawy postanowiono, że okresów, o których mowa w ust. 1, nie zalicza się do okresów ubezpieczenia, jeżeli zostały zaliczone do okresów, od których zależy prawo do emerytury lub renty na podstawie odrębnych przepisów, Analogicznie postanowiono w art. 131 ustawy o zaopatrzeniu emerytalnym pracowników i ich rodzin, dodanym przez art. 93 ustawy o ubezpieczeniu społecznym rolników, a następnie w art. 10 ustawy o emeryturach i rentach. W obydwu systemach zawarto wspólne zastrzeżenie nieuwzględniania okresów ubezpieczenia w pokrywających się okresach, co oznacza, że tych samych okresów nie bierze się pod uwagę przy ustalaniu uprawnień do dwóch różnych świadczeń, opartych na różnych systemach ubezpieczenia społecznego. Okresy, które zostały już uwzględnione przy ustalaniu prawa do emerytury rolniczej, nie mogą być następnie zaliczone do okresu, od którego zależy nabycie prawa do emerytury pracowniczej. Dokonanie przez ubezpieczonego wyboru co do zaliczenia wskazanego okresu do okresu ubezpieczenia, od którego zależy prawo do emerytury w określonym systemie (pracowniczym lub rolniczym), uniemożliwia późniejsze zaliczenie tego samego okresu w innym systemie (por. postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 25 lutego 2013 r., III BU 2/12,

niepublikowane i wyrok z dnia 8 maja 2007 r., II UK 164/06, OSNP 2008 nr 11-12, poz. 172).

Z uzasadnienia zaskarżonego wyroku nie wynika w sposób jednoznaczny, czy sporny okres ubezpieczenia rolniczego został przez ZUS zaliczony matce wnioskodawcy do okresów wpływających na nabycie prawa do emerytury z systemu powszechnego, czy tylko do ustalenia wysokości emerytury z ZUS.

Końcowo można wskazać, że upływ terminu przedawnienia zobowiązania składkowego wyznacza granicę czasową, poza którą niemożliwą staje się egzekucja zobowiązania podatkowego, a jego dobrowolne uiszczenie powoduje powstanie nadpłaty. Z tej przyczyny płatnik składek nie ma możliwości zrzeczenia się przedawnienia zobowiązania składkowego. Nie może także domagać się od organu rentowego, aby przyjął od niego przedawnione składki, choćby w oparciu o zasadę wyrażoną w art. 32 Konstytucji RP (por. wyrok Sądu Najwyższego z 12 lutego 2010 r., II UK 181/09).

Konstatacje te mogą implikować możliwość oceny, czy domownik miał wpływ na zapłatę przez rolnika składek na ubezpieczenie społeczne domownika, a jeśli nie – czy może ponosić negatywne konsekwencje braku możliwości zapłacenia zaległych składek po upływie terminu przedawnienia. Kwestia ta nie została jednak wyartykułowana w skardze kasacyjnej.

Mając powyższe okoliczności na względzie Sąd Najwyższy orzekł jak w sentencji na podstawie art. 398¹⁵ § 1 oraz art. 108 § 2 w związku z art. 398²¹ k.p.c.

[SOP]

[r.g.]